

Vartiainen Anu

Lähettäjä: Vartiainen Anu
Lähetetty: maanantai 5. lokakuuta 2026 11.24
Vastaanottaja: Vartiainen Anu
Aihe: VL: VL: Asumispalvelujen kehittäminen ja laitosmaisten käytäntöjen ehkäiseminen

Lähettäjä: virpi sourunjärvi <virpi.sourunjarvi@gmail.com>
Lähetetty: tiistai 12. toukokuuta 2026 12.43
Vastaanottaja: Kantanen Kati <kati.kantanen@pshyvinvointialue.fi>
Kopio: Airaksinen Tanja <tanja.airaksinen@pshyvinvointialue.fi>; KH_Perhe-javammaispalveluidenltk <KH_Perhe-javammaispalveluidenltk@pshyvinvointialue.fi>
Aihe: Asumispalvelujen kehittäminen ja laitosmaisten käytäntöjen ehkäiseminen

Haluan nostaa vammaispalvelujen asumispalvelujen kehittämisen yhteydessä esiin huolen, joka nousee esille myös julkisista lähteistä: laitosasumisen purkaminen ei saa tarkoittaa vain sitä, että palvelun nimike muuttuu, jos asukkaan arki, valinnanmahdollisuudet ja itsemääräämisoikeus eivät tosiasiallisesti muutu.

YK:n vammaissopimuksen 19 artiklan lähtökohta on, että vammaisilla henkilöillä on oikeus elää itsenäisesti ja olla osallisena yhteisössä. THL:n vammaispalvelulain mukaista asumisen tukea koskevassa ohjeessa todetaan, että itsenäisellä elämällä viitataan juuri vammaissopimuksen 19 artiklaan. Sen mukaan vammaisella henkilöllä tulee olla yhdenvertaisesti muiden kanssa mahdollisuus valita asuinpaikkansa sekä se, missä ja kenen kanssa hän asuu. THL:n ohjeessa korostetaan myös, että asumisen tuen tulee toteutua henkilön yksilöllisen tarpeen mukaisesti ja että palvelun tulee tukea itsemääräämisoikeutta, osallisuutta ja yksityisyyttä.

THL:n ohjeessa todetaan lisäksi, että asumisen tuki voidaan järjestää eri asumismuodoissa, myös ryhmämuotoisesti. Asumismuodosta riippumatta tuen tulee kuitenkin perustua vammaisen henkilön yksilölliseen tarpeeseen. THL:n mukaan asumisen tuessa hyödynnettävien asumismuotojen tulee lähtökohtaisesti kuulua normaaliin asuntokantaan, jotta niistä ei muodostu erityisryhmäkeskittymiä. Ryhmämuotoisessa asumisessa asukkaan omassa käytössä olevan tilan tulee täyttää tavanomaisen asunnon tunnuspiirteet.

Tämä on olennainen näkökulma myös hyvinvointialueen palvelujen arvioinnissa. Jos asuminen toteutuu niin, että asukkaiden päivärytmi, valinnat, liikkuminen, osallistuminen, vierailut, harrastukset tai arjen päätökset määräytyvät ensisijaisesti yksikön rakenteiden, henkilöstön työvuorojen tai yhteisten toimintatapojen mukaan, voidaan perustellusti kysyä, onko kyse aidosti yksilöllisestä asumisen tuesta vai laitosmaisesta toimintakulttuurista uudessa muodossa.

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien komitea antoi vuonna 2025 Suomelle loppupäätelmät, joissa se ilmaisi huolensa riittämättömistä toiminnoista vammaisten henkilöiden laitostumisen ehkäisemiseksi. Komitea liitti huolen muun muassa esteettömien yhteisöllisten asumisvaihtoehtojen puutteeseen, henkilökohtaisen avun rajoituksiin, hyvinvointialueiden väliseen eriarvoisuuteen sekä vammaispalvelulain ja sosiaalihuoltolain välisiin eroihin. Komitea suositteli Suomelle koordinoitua laitoshoidon purkamisen strategiaa, joka koskee kaikkia institutionaalisia ympäristöjä, mukaan lukien hoivakodit, ryhmäkodit, asumisyksiköt ja psykiatriset laitokset.

Komitean huomio on tärkeä, koska se osoittaa, ettei laitosmaisuuksien määräytyminen pelkästään sen perusteella, kutsutaanko paikkaa laitokseksi, ryhmäkodiksi, asumisyksiköksi, palveluasumiseksi tai asumisen tueksi. Ratkaisevaa on, millaiset tosiasialliset olosuhteet ja käytännöt asukkaalle elämässä toteutuvat. Jos asukas ei voi aidosti vaikuttaa siihen, missä ja kenen kanssa hän asuu, miten hänen päivänsä rakentuu, miten hän osallistuu yhteisöön tai millaista tukea hän saa, palvelun nimikkeen muuttuminen ei yksin toteuta YK:n vammaissopimuksen tarkoitusta.

Myös Euroopan perusoikeusviraston Suomea koskevassa raportissa on nostettu esiin vastaava huoli. Raportin mukaan monet haastatellut pitivät yleisenä, että laitostyyppinen ajattelutapa siirtyy helposti asumisyksiköihin. Tämä tukee sitä arviota, että laitostasumisen purkamista ei voida arvioida vain rakennusten tai palvelunimikkeiden kautta, vaan arvioinnin kohteena tulee olla myös toimintakulttuuri ja asukkaalle tosiasiallinen arki.

Kehitysvammaliitto on puolestaan todennut, että asumisratkaisuihin tarvitaan lisää vaihtoehtoja, valinnanvapautta ja yksilöllisyyttä sekä vahvempaa normaalin asuntokannan hyödyntämistä. Liitto on myös todennut, että valtio tulee käyttää ohjauskeinoja, jotta ei syntyisi uuslaitoksia tai erityisryhmien keskittymiä.

Aspa-säätiö on jo aiemmin nostanut esiin, että laitostasumisen purkamisen jälkeen keskustelu asumispalvelujen laadusta ja yksiköiden koosta on ollut jatkuvaa. Aspa toteaa, että suuret yksiköt luovat laitosmaisia käytäntöjä ja että myös pienissä yksiköissä tarvitaan omavalvontaa ja laadun varmistamista.

Pidän tärkeänä, että hyvinvointialueella arvioidaan asumispalveluja nimenomaan asukkaalle oikeuksien, yksilöllisen elämän ja arjen toteutumisen näkökulmasta. Arvioinnissa tulisi tarkastella, toteutuuko asuminen aidosti kotina vai palvelujärjestelmän ohjaamana yksikköelämänä. Olennaista on myös arvioida, onko asukkaalla tosiasiallinen mahdollisuus vaikuttaa omaan päivärutiiniinsa, ruokailuihinsa, menemiinsä, vierailuihin, harrastuksiin, ihmissuhteisiin, yksityisyyteen ja siihen, miten tuki hänen elämässään järjestyy.

Hyvinvointialueen olisi perusteltua varmistaa, että asumispalvelujen kehittämisessä ei synny uusia erityisryhmäkeskittymiä tai käytäntöjä, joissa arki määräytyy yhteisten sääntöjen ja henkilöstölähtöisten rakenteiden mukaan. Ryhmämuotoinen asuminen voi olla joillekin henkilöille tarpeellinen ja toimiva ratkaisu, mutta se ei saa merkitä sitä, että yksilöllinen elämä kaventuu tai että asukas joutuu käytännössä mukautumaan yksikön toimintatapaan.

Pyydän, että lautakunnalle tuodaan selvitys siitä, miten hyvinvointialueella varmistetaan, ettei laitostasumisen purkaminen jää vain palvelujen nimikkeiden tai rakenteiden muuttamiseksi, vaan että asukkaiden itsemääräämisoikeus, yksilöllinen tuki ja oikeus omaan kotiin toteutuvat tosiasiallisesti. Selvityksessä olisi perusteltua kuvata, miten alueella ehkäistään laitosmaisia käytäntöjä, miten asumisen vaihtoehtoja lisätään, miten asukkaiden itsemääräämisoikeutta seurataan, miten yksilöllinen tuki turvataan myös ryhmämuotoisessa asumisessa ja miten vammaiset henkilöt sekä heitä edustavat toimielimet osallistetaan palvelujen suunnitteluun, arviointiin ja seurantaan.

Tavoitteena tulee olla, että asumispalvelut eivät ainoastaan muodollisesti täytä lain vaatimuksia, vaan myös tosiasiallisesti tukevat vammaisen henkilön oikeutta omaan kotiin, omannäköiseen arkeen, yksityisyyteen, osallisuuteen ja yhdenvertaiseen elämään yhteisössä.

Virpi Sourunjärvi

Perhe- ja vammaispalveluiden lautakunta, vammaisneuvoston edustaja

